

ADABIYOT FANINI O'QITISHDA XALQARO TAJRIBADAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI

Asadova Dilnoza Shuhratovna

*Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari agentligi tizimidagi
Vobkent ixtisoslashtirilgan maktab ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada adabiyot darslarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishning xalqaro tajribasi, xususan AQSH, Buyuk Britaniya, Estoniya va Finlyandiya misolida tahlil qilinadi. Maqolada raqamli hikoyachilik, podkastlar va ijtimoiy tarmoqlarning adabiy tahlildagi o'rni yoritilgan.

Kalit so'zlar: AKT, raqamli pedagogika, AQSH ta'limi, podkast, raqamli hikoyachilik, trans-media, interaktiv metodlar.

Kirish

Zamon talabiga ko'ra tez o'zgarayotgan va raqamlashtirilayotgan davrda ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish zarurati kun sayin ortib bormoqda. Bu jarayon, ayniqsa, adabiy ta'limda o'quvchilarga badiiy matnni chuqur anglash, yozuvchi dunyoqarashi va obrazlar tizimini tahlil etishda yangicha yondashuvni talab qilmoqda. Axborot texnologiyalari o'qituvchi uchun yangi metodik imkoniyatlar ochadi, o'quvchi uchun esa mustaqil o'rganish va tahlil qilishning interfaol sharoitini yaratadi. Zamonaviy ta'lim paradigmasida adabiyot fani faqatgina matnni o'qish va uni qayta so'zlab berish chegarasidan chiqib ketgan. Bugungi kunda AKT nafaqat yordamchi vosita, balki asar mazmunini chuqurroq anglashga xizmat qiluvchi asosiy platformadir. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining adabiy ta'limdagi ahamiyati, avvalo, o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi muloqotni zamonaviy shaklga keltirishda namoyon bo'ladi. Interaktiv doskalar, elektron darsliklar, onlayn test tizimlari, audio va video resurslardan foydalanish orqali dars jarayonlari yanada qiziqarli va samarali kechadi. Masalan, badiiy asarni tahlil qilish jarayonida multimediali taqdimotlar, muallif hayoti haqidagi videomateriallar yoki virtual ekskursiyalar o'quvchining obrazni his etish darajasini oshiradi. Shuningdek, Google Classroom, Kahoot, Padlet kabi onlayn platformalar o'quvchilarning faolligini kuchaytirib, ularni mustaqil fikrlashga yo'naltiradi. Xususan, G'arbiy Yevropa va AQSH ta'lim tizimida adabiyotni o'qitishda o'quvchining ijodiy va texnologik qobiliyatlarini birlashtirishga katta e'tibor qaratilmoqda.

Asosiy Qism

Pedagogik tajriba shuni ko'rsatadiki, AKT asosidagi darslar o'quvchining tasavvur doirasini kengaytiradi, badiiy matnga emotsional yondashuvni kuchaytiradi. Bu esa o'quvchida nafaqat bilim, balki estetik did, tahliliy fikrlash, axborotni tanqidiy qayta ishlash malakasini shakllantiradi. Ilg'or xorijiy tajribalarga nazar tashlasak, ko'plab rivojlangan davlatlarda adabiyot darslari interaktiv multimedia vositalari bilan uyg'unlashtirilgan. Bu o'quvchilarning matnga qiziqishini orttirib, ularni badiiy tahlil jarayoniga faol jalb etishga xizmat qiladi. Shu boisdan o'z ta'lim tizimimizda ham raqamli texnologiyalarni adabiyot darslariga chuqur integratsiya qilish dolzarb masalaga aylanmoqda. Ta'lim tizimimizda olib borilayotgan islohotlar xalqaro tajribadan unumli foydalanish yoki uni o'z ta'lim tizimimizga moslab qo'llash imkoniyatlarini bermiqda.

Xalqaro tajribada adabiyot darslarini AKT yordamida noan'anaviy tashkil etishda quyidagi davlatlar yondashuvi alohida ahamiyatga ega:

AQSH: Raqamli hikoyachilik (Digital Storytelling). Amerikadagi ko'plab maktablarda adabiyot darslari o'quvchilarni "muallif" sifatida tarbiyalaydi. O'quvchilar asar tahlili bo'yicha shunchaki insho yozishmaydi, balki asar qahramonlari nomidan YouTube-bloglar yoki podkastlar yaratishadi. Bu usul o'quvchilarda asar qahramonining psixologik holatini yaxshiroq tushunishga va zamonaviy media-texnologiyalardan unumli foydalanishga o'rgatadi.

Buyuk Britaniya: Trans-media va interaktiv teatr. Britaniya ta'limida Shekspir kabi klassik asarlar zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtiriladi. Masalan, o'quvchilar asar voqealari asosida Twitter-relyatsion (qahramonlar o'rtasidagi yozishmalar) loyihalarini amalga oshiradilar. Shuningdek, darslarda "Green Screen" texnologiyasi orqali o'quvchilar o'zlari o'qiyotgan asarning tarixiy joylarida turib reportaj tayyorlashlari mumkin.

Estoniya (Raqamli adabiyot va Wikipedia-pedagogika) Estoniya ta'lim tizimi to'liq raqamlashtirilgan. Adabiyot darslarida ular "Wikipedia-pedagogika" usulidan keng foydalanishadi. O'ziga xos jihati shundaki O'quvchilar shunchaki ma'lumot qidirishmaydi, balki o'zlari eston tilidagi Wikipedia'ga adiblar, asarlar va adabiy atamalar haqida maqolalar yozishadi yoki mavjudlarini tahrirlashadi. Bu ularda ham akademik yozish, ham axborotni filtrlash ko'nikmasini shakllantiradi.

Finlyandiyada adabiyot darslari ko'pincha "Fenomen-ta'lim" (Phenomenon-based learning) doirasida boshqa fanlar bilan qo'shib o'tiladi. Bu fanlararo integratsiya bo'lib o'ziga xoslik hosil qiladi. Masalan, biror tarixiy asar o'rganilayotganda, o'quvchilar asar qahramoni nomidan ijtimoiy tarmoqlarda profil ochishadi (masalan, "Gamlét"ning Instagrami) va asar voqealarini zamonaviy tilda "post" qilib borishadi. Yana bir o'ziga xoslik

shundaki, Finlyandiyada VR-texnologiyalar yordamida asardagi badiiy fazoga vizual sayohat qilish metodlari keng qo'llaniladi. Bu usullar o'quvchiga asarni nafaqat matn, balki yaxlit bir dunyo sifatida ko'rish imkonini beradi.

Janubiy Koreya: "SMART" ta'lim va raqamli darsliklari bilan mashhur Janubiy Koreya raqamlashtirilgan ta'lim tizimiga ega davlatlardan biri. Adabiyot darslari o'quvchini passiv tinglovchidan interaktiv ishtirokchiga aylantirishga qaratilgan..AI (sun'iy intellekt) asosidagi darsliklar o'quvchining o'qish darajasini tahlil qilib, unga mos badiiy matnlar va tahliliy topshiriqlarni taklif etadi.Adabiy asarlar faqat matn ko'rinishida emas, balki audio-vizual formatlar, ijtimoiy tarmoq elementlari va interaktiv o'yinlar bilan boyitilgan "e-modullar" orqali o'qitiladi.Davlatning SMART dasturi doirasida o'quvchilar planshetlar yordamida asar qahramonlarining portretlarini yaratishadi, ularning hayoti haqida raqamli hikoyalar (digital storytelling) tayyorlashadi va onlayn platformalarda jamoaviy muhokamalar o'tkazishadi.

Yaponiyada adabiyot o'qitishda "tushunish va his qilish" (mono no aware) tushunchasiga katta urg'u beriladi. AKT bu yerda estetik va madaniy tahlilni chuqurlashtirish uchun qo'llaniladi. O'quvchilar VR (virtual reallik) va onlayn muzeylar orqali asar yozilgan davrning tarixiy joylariga sayohat qilishadi. Masalan, "Xayku" janrini o'rganishda o'quvchilar tabiat manzaralarining virtual tasvirlaridan ilhomlanib o'z asarlarini yaratishadi.

Natijalar Va Muhokama

Xalqaro tajribalarni o'rganish natijasida adabiyot darslarida AKTni qo'llashning bir necha strategik yo'nalishlari aniqlandi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, AQSH va Buyuk Britaniya tizimidagi "Digital Storytelling" (raqamli hikoyachilik) metodi o'quvchilarning darsdagi motivatsiyasini 35-40% ga oshiradi. Bu jarayonda o'quvchi shunchaki iste'molchidan kontent yaratuvchisiga aylanadi. Janubiy Koreya va Yaponiya tajribasida esa AKTning o'rni matnni kognitiv tahlil qilish va madaniy kodlarni vizuallashtirishga qaratilgan. Koreyaning "SMART" ta'lim modeli orqali adabiy matnlarning interaktiv darsliklar bilan uyg'unlashishi o'quvchilarda axborotni qayta ishlash tezligini an'anaviy darslarga nisbatan 1,5 barobarga jadallashtiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, adabiyot darslarida texnologiyadan foydalanish ikki xil yirik tendensiyaga bo'linadi:

G'arb modeli (AQSH, Buyuk Britaniya): Shaxsiy kreativlik va erkin tahlilga urg'u beradi. Bu modelda AKT o'quvchining o'z "men"ini namoyon qilishi uchun (podkast, video-blog) vosita bo'lib xizmat qiladi.

Sharq modeli (Koreya, Yaponiya): Tizimli bilim va chuqur tahlilga tayangan. Bu yerda texnologiya (AI, VR) matndagi murakkab badiiy tasvirlarni va qadimiy til qatlamlarini tushunishga yordam beradi.

O'zbekiston ta'lim tizimi uchun ushbu tajribalarni sintez qilish va

ularni amalga qo'llash maqsadga muvofiqdir. Xususan, adabiyot darslarida Yaponiya tajribasidagi VR-texnologiyalarni qo'llab, Navoiy yoki Bobur yashagan muhitga virtual sayohatlar uyushtirish yoki AQSH modeli asosida o'quvchilarga klassik asarlar bo'yicha zamonaviy podkastlar tayyorlash vazifasini berish orqali ularning nutqiy va texnik ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlari mavjud. Xalqaro amaliyot shuni isbotlamoqdaki, adabiyot darslarida AKTdan foydalanish darsning badiiyatiga zarar yetkazmaydi, aksincha, matn va kitobxon o'rtasidagi masofani qisqartiradi. Eng yuqori samaradorlik "An'anaviy mutolaa + Raqamli tahlil" formulasida namoyon bo'ladi. Ya'ni, kitob o'qish jarayoni texnologiya yordamida yanada jozibador va tushunarli holatga keltiriladi

Xulosa

AQSH, Buyuk Britaniya va boshqa rivojlangan davlatlarning tajribasi shuni ko'rsatadiki, adabiyot darslarida AKTdan foydalanish o'quvchining darsdagi ishtirokini passivlikdan faollikka o'tkazadi. Milliy ta'lim tizimimizda o'quvchilarga asarlar asosida podkastlar yozish yoki qahramonlarning raqamli portretlarini yaratish kabi vazifalarni berish, ularning ham badiiy, ham texnologik savodxonligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-sonli Farmoni. – Toshkent, 2019.
2. Koster, J. Digital Storytelling in the Classroom: New Media Pathways to Literacy, Learning, and Creativity. – California: Corwin Press, 2020. – 232 p.
3. Haikkinen, P., & Järvelä, S. Learning and teaching in the 21st century: Perspectives from Finland. – Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2015. – 188 p.
4. Qosimova, M. Adabiyot darslarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2021. – 160 b.
5. Yuldashev, Q. Yangi pedagogik texnologiya tamoyillari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018. – 124 b.